

De kracht van de rede

Deze week, op 12 april, werd prof. dr. Jan Tinbergen tachtig jaar. Voor de redactie van ESB aanleiding om een nummer uit te brengen dat aansluit bij enkele aspecten van zijn werk. Enkele aspecten slechts, want de produktie is zo omvangrijk en gevarieerd dat elke poging tot volledigheid gedoemd is te mislukken. Maar wellicht herinnert dit nummer ons aan het voorrecht dat wij genieten, dat de tachtigjarige in ons midden is en nog actief bijdraagt aan de ontwikkeling van het vakgebied.

In een terugblik enkele jaren geleden op zijn eigen wetenschappelijke werk op het gebied van de economie over een periode van meer dan vijftig jaar, somde Tinbergen op wat voor hem de belangrijkste beginselen waren om zich in wetenschappelijke arbeid door te laten leiden: (i) het zoveel mogelijk uitbannen van dogma's en subjectiviteit; (ii) het zoveel mogelijk aansluiting zoeken bij empirisch materiaal; (iii) het werken in interdisciplinair verband; en (iv) het kiezen van onderwerpen die verband houden met de meest klemmende vraagstukken — naar zijn overtuiging: het organiseren van de wereldvrede; het versterken van de solidariteit met degenen die in armoede leven; en het in acht nemen van de belangen van toekomstige generaties 1). Het is niet moeilijk deze uitgangspunten in Tinbergens werk te herkennen.

Als we de keuze van onderwerpen bezien waarmee Tinbergen zich in de loop der jaren heeft beziggehouden, dan is daarin een zekere opbouw zichtbaar: aanvankelijk concentreert de aandacht zich vooral op korte-termijn economische fluctuaties en daarop gerichte economische politiek; vervolgens verschuift de belangstelling naar vraagstukken van economische structuur en lange-termijntontwikkelingen, om zich ten slotte te richten op vraagstukken van economische ordening op mondiaal niveau 1). De ontwikkeling toont een steeds verdere verbreding van oriëntatie, zowel in de tijd als in de ruimte bezien, zonder aan diepgang te verliezen.

Het werk in de jaren dertig en veertig betreft de korte-termijnfluctuaties in de economie. De Wolff beschrijft in dit nummer hoe Tinbergen, na uiteenlopende bijdragen tot het toetsen van de conjunctuurtheorie, als eerste een volledig macro-economisch model ontwierp, betrekking hebbend op de Nederlandse economie. Vergelijkbare modellen voor de Verenigde Staten en het Verenigd Koninkrijk volgden. Terwijl anderen dit werk voortzetten en uitbouwden, werkte Tinbergen, die op verzoek van zijn vriend en medeopsteller van het *Plan van de Arbeid*, ir. Hein Vos, direct na de oorlog de eerste directeur van het nieuw opgerichte Centraal Planbureau was geworden, aan een geheel nieuwe toepassing van macro-economische modellen: als instrument voor het voorbereiden van de economische politiek. Een toepassing die een enorme vlucht zou nemen.

Samen met de Noor Ragnar Frisch — met wie hij later (1969) de eerste Nobelprijs voor de economie zou delen — en anderen, stond Tinbergen in het begin van de jaren dertig ook aan de wieg van de econometrie, met behulp waarvan de empirische basis van de economische analyse in hoge mate kon worden versterkt. Zijn leerling en volgeling in dit vakgebied, prof. dr. Tjalling C. Koopmans, haalt in dit nummer enkele herinneringen op aan die beginjaren van de oprichting van de „Econometric Society”.

In de loop van de jaren vijftig werd de aandacht steeds

meer verlegd naar vraagstukken van economische structuur. De theorie van het optimum regime en de convergentietheorie stammen uit deze periode. Ook op het gebied van de inkomensverdeling wordt veel werk verricht; J. Hartog beschrijft het in dit nummer. Maar de aandacht van Tinbergen gaat toch het meest uit naar het vraagstuk van de ontwikkelingslanden. Want terwijl het naoorlogse herstel zich in de westerse landen aftekent, worden tegelijkertijd de schrijnende tegenstellingen tussen arm en rijk in de wereld manifest. Het was Tinbergens overtuiging dat de ongelijke verdeling van de welvaart in de wereld een directe bedreiging vormde voor de wereldvrede en derhalve de hoogste prioriteit in het economisch onderzoek verdiende. Talrijke bijdragen op het gebied van groeimodellen, economische planning voor ontwikkelingslanden, de internationale arbeidsverdeling en de samenhang tussen de economieën van ontwikkelde en ontwikkelingslanden getuigen daarvan. Zijn vroegere medewerker en opvolger aan de Erasmus Universiteit te Rotterdam, H. C. Bos, sluit in dit nummer bij dit werk aan met een bijdrage over de vraag in hoeverre de sociaal-economische vooruitgang in de ontwikkelingslanden mede afhangt van het economisch herstel in het westen.

Daarmee zijn we reeds beland bij de vraagstukken van internationale ordening waarmee Tinbergen zich de laatste tien, vijftien jaar intensief heeft beziggehouden. Het gaat hier om de stabiliteit van de wereldorde, die wordt bedreigd door zaken als de kloof tussen rijk en arm, de bewapeningswedloop, de bevolkingsexplosie, de Club van Rome-problematiek en de internationale economische recessie. Stuk voor stuk zijn dit vraagstukken waarbij beslissingen van nationale regeringen rechtstreeks het welzijn van inwoners van andere landen beïnvloeden, m.a.w. waarbij externe effecten op mondiale schaal optreden. Slechts internationaal samenwerken en supranationaal beslissen kunnen hier uitkomst bieden. Kortzichtigheid en nationalisme staan het vinden van de juiste aanpak echter in de weg. In dit verband passen ook Tinbergens voortdurende pleidooien voor een internationaal gecoördineerde aanpak van de recessie, pleidooien waarbij J. M. den Uyl zich in deze ESB aansluit.

Al het werk van Tinbergen is gericht op het vinden van praktische oplossingen voor grote economische en sociale problemen. Of het nu het onderzoek naar de conjunctuurbeveging, de inkomensverdeling, het ontwikkelingsvraagstuk of de internationale economische orde betreft, de wetenschap staat bij Tinbergen in dienst van de sociale vooruitgang. Bron van inspiratie zijn hoge sociaal-democratische idealen, die, tegen teleurstellende ontwikkelingen in, levend worden gehouden door een fundamenteel vertrouwen in de kracht van de rede. Het is Tinbergens overtuiging dat de wereld kan worden verbeterd als het inzicht toeneemt (zie ook de bijdrage van J. Pen in dit nummer) en kortzichtigheid en dogmatisme worden overwonnen. Ter gelegenheid van zijn tachtigste verjaardag past het de wens uit te spreken dat velen met Tinbergen hieraan verder zullen werken.

L. van der Geest

1) Jan Tinbergen, *Recollections of professional experiences*, Banca Nazionale del Lavoro Quarterly Review, no. 131, december 1979.